

Робочі аркуші як один з самих гнучких і креативних інструментів в навчальному процесі студента.

Березняк Оксана Павлівна

ст. викладач кафедри іноземних мов
Сумський аграрний університет, Україна
oksana.berezniak@ukr.net

Тема організації пізнавальної діяльності студентів може претендувати на звання класичної, проте це не знижує її актуальності. Вважається, що одним із ефективних інструментів у досягненні цих цілей можуть служити робочі аркуші. На відміну від масово тиражованих робочих зошитів, призначених головним чином для виконання домашньої роботи, робочі аркуші створюються викладачем з урахуванням власних методичних ідей і переваг і призначаються для конкретних груп для роботи на уроці. У порівнянні з підручниками-зошитами вони не перевантажені теоретичним матеріалом, забезпечують можливість різноманітної та ефективної організації роботи з предметним змістом та значно економлять час уроку. Застосування робочих аркушів дозволяє фокусувати увагу безпосередньої навчально-пізнавальної діяльності студента.

При великому розмаїтті практик навчання із застосуванням робочих аркушів, питання їх розробки та включення до навчального процесу здебільшого вирішуються інтуїтивно, з урахуванням емпіричного досвіду.

Робочий аркуш — це одноразовий дидактичний посібник на друкованій основі або з використанням різних цифрових інструментів, інтернет-платформ, додатків, що застосовується на невеликому відрізку навчального процесу (уроку), обов'язковим елементом якого є навчальні завдання з вимогою відповіді у спеціально створених формах.

Робочий лист можна розглядати як:

- модель уроку та засіб управління вченням;
- метод організації самостійної роботи студентів;
- форму організації навчально-пізнавальної діяльності;
- засіб та спосіб індивідуалізації навчання;

- методичний ресурс, спрямований на формування умінь працювати з інформацією (структурувати та систематизувати її, перекодувати в різних системах, робити висновки тощо) та переводити теоретичні знання у практичну площину;
- інструмент організації та оцінювання процесу та результатів навчання: оформлені робочі аркуші фіксують та наочно демонструють набутий учнем освітній досвід.

Наповнення робочого аркуша, що моделює зміст і структуру уроку, можна коригувати (доповнювати, скорочувати, змінювати) як на етапі його створення, так і в процесі використання. З урахуванням особливостей роботи групи вчитель має змогу регулювати навчальний процес, перериваючи роботу за робочими аркушами для колективного обговорення проблемних питань, для коментування певних завдань або передбачуваних відповідей на них, для перевірки найскладніших завдань тощо. Учень же, маючи певний план роботи у вигляді завдань робочого аркуша, довільно і мимоволі вмикає регулятивні компоненти, що сприяють досягненню мети і завершенню роботи. Будучи відносно вільним упродовж уроку, вчитель відіграє роль тьютора і має можливість надавати підтримку слабким студентам і стимулювати сильних.

Застосування робочого аркуша дає змогу залучати студентів до діяльності, що вимагає від них самостійного здійснення алгоритму дій, спрямованих на набуття знань, їх застосування та розв'язання своїх навчально-пізнавальних завдань. Працюючи спочатку в заданій послідовності, студенти поступово набувають уміння самостійно ставити освітні цілі та рухатися в напрямі їх досягнення, тим самим відшліфовуючи самоосвітні вміння.

Робочий аркуш забезпечує створення умов для засвоєння матеріалу кожним студентом з різними освітніми здібностями та потребами. Заняття з використанням робочого аркуша дає змогу їм опрацьовувати матеріал у різному темпі, з різним ступенем старанності та глибини, тим самим урахувати різний рівень їхнього інтелектуального та особистісного розвитку, нахили та інтереси. Особливо сприяють цьому робочі аркуші, що пропонують кілька маршрутів.

Результати виконання завдань робочого аркуша можуть мати зовнішню оцінку і слугувати інструментом контролю навчального процесу з боку викладача. Якщо ж у студентів є можливість у процесі роботи порівнювати свої відповіді з еталонними, аналізувати успішність власної навчальної діяльності, то в цьому разі робочі аркуші є інструментами формуального оцінювання. Накопичене портфоліо з робочих аркушів студента може стати своєрідною діагностичною картою вивчення предмета, що демонструє особистісні успіхи чи невдачі.

Отже, робочий аркуш, виступаючи формою організації навчально-пізнавальної діяльності учня, що навчається, гнучко налаштовується відповідно до

використовуваного навчально-методичного комплексу, передбачає активну суб'єктну позицію студента та розв'язання завдань його освіти і самоосвіти.

Безсумнівною перевагою робочого аркуша, який розробляє викладач, є врахування психологічних особливостей студентів, рівня їхньої пізнавальної активності та самостійності. Так, наприклад, для виведення нових знань на основі стартової інформації студентам з різним рівнем підготовки будуть потрібні різні вказівки - або узагальнені, або досить докладні, покрокові.

Способи оформлення завдань, стилі та варіації робочих аркушів можуть бути різними. Хороші робочі аркуші не обмежують вас, а навпаки, надають багато можливостей для навчання, вони відносно відкриті та допускають гнучке використання.

Принципи оформлення робочого аркуша:

- Принцип мінімальної, цілеспрямованої допомоги
- Принцип різноманітного, гнучкого використання
- Принцип стимулювання навчання
- Принцип економії: створення, обробка та організація мають бути пов'язані в часі.
- Принцип циклічності опрацювання: факт має бути представлений кілька разів з різних точок зору.

Примітки до дизайну робочого аркуша:

- Заголовок:
- Згадка теми в ясній письмовій формі.
- Структурування: структуровано, але не надто багато пунктів, окремі блоки інформації один від одного
- Чітко сформульовані завдання: сигнальні слова (описати, намалювати, обчислити, перекласти, ...).
- Правильне розміщення картинок, фотографій, тексту, завдань.
- Розмір шрифту: зазвичай корисний шрифт розміром 12 або 14. Правильне використання кольорів і шрифтів (наприклад, курсив + напівжирний + підкреслення)

До формулювань завдань висуваються традиційні для них вимоги: грамотність, лаконічність, однозначність розуміння тощо.

Доцільно організовувати навчальний процес із локально (епізодично)-систематичним застосуванням робочих аркушів. Отже, завдання викладача -

визначити теми занять, на яких значну частину часу студент буде спроможний працювати самотійно/в парі/в групі й водночас продуктивно. Очевидно, що складний, теоретично насичений матеріал навряд чи варто виносити на самотійне опанування, незважаючи на можливість приписання всіх кроків, які будуть потрібні для цього.

Якщо розглядати робочий аркуш як засіб організації самотійної діяльності студента з привласнення нових знань, то матеріал, призначений для засвоєння, має відповідати таким вимогам:

- це має бути матеріал описового характеру, що містить переважно перерахування фактів;
- зміст, що розкривається, має бути логічним продовженням раніше засвоєних знань, тобто спиратися на базові знання студентів;
- матеріал має давати можливість його структурування та оформлення результатів пізнання в різних формах.

Безумовно, логіка навчального предмета, необхідність логічного розгортання навчального змісту безпосередньо впливають на визначення етапів роботи з цим змістом.

Психологами встановлено, що найефективніше процес навчання протікає в тому разі, якщо студенти беруть участь у визначенні цілей пізнання, усвідомлюють особистісну значущість знань, яких бракує, розуміють і приймають до виконання навчально-пізнавальні завдання. Конструювання робочого аркуша має ґрунтуватися на логіці процесу засвоєння знань: сприйняття - осмислення - запам'ятовування - застосування - узагальнення - рефлексія.

Таким чином, у завданнях робочого аркуша мають органічно поєднуватися логіка навчального предмета і психологія засвоєння наукових понять.

Робочі аркуші різноманітні. Однією з найсуттєвіших підстав для їхньої систематизації є домінуюча мета їхнього застосування. З цих позицій можна виокремити такі види робочих аркушів.

- Навчальний (навчальний) робочий аркуш. Він передбачає активну роботу студентів із текстом, насамперед підручника, освоєння нового, його привласнення і відтворення в заданій формі; застосування нових знань під час виконання вправ. Високу педагогічну цінність мають робочі аркуші, що передбачають самотійний висновок школярами нових знань на основі виконання вказівок робочого аркуша. Тобто під час роботи із завданнями таких робочих аркушів школярі як привласнюють знання в готовому вигляді, так і виводять їх самотійно.

- Тренувальний робочий аркуш. Його основне призначення - відпрацювання знань і способів дій. Форми і зміст завдань у них, а також і способи подання відповідей, різноманітні: текстові, графічні, табличні тощо.
- Дослідницький робочий аркуш. Він містить опис програми дослідження, насамперед експериментального. Експеримент може слугувати засобом перевірки гіпотези, доказу або спростування якогось твердження/факту, способом розв'язання навчальної проблеми.
- Рефлексивний робочий аркуш, або аркуш-резюме за темою, розділом, курсом.
- Комбінований робочий аркуш.

У сучасний освітній простір дедалі активніше проникають електронні підручники, електронні робочі зошити, а разом із ними - й електронні робочі аркуші. Зміст і функціонал останніх відрізняється від робочих аркушів на паперовому носії. Як зазначають автори, принциповими відмінностями електронних версій робочих зошитів (а разом з ними й робочих аркушів) від аналогічних методичних продуктів на паперових носіях є:

- можливість автоматичної перевірки результатів роботи студентів;
- можливість використання динамічних моделей-маніпуляторів. Ці інструменти мають давати учневі, з одного боку, певну свободу в маніпулюванні моделями об'єктів, що вивчаються, з другого - обмежувати цю свободу так, щоб вона була педагогічно доцільною.

Засоби організації пізнавальної діяльності студентів різноманітні, і робочий аркуш є лише одним із них. Це ефективний інструмент організації самостійної навчальної діяльності, що сприяє формуванню самоосвітніх умінь.

Як будь-який методичний ресурс, робочий аркуш має свої переваги та недоліки. Його створення та використання має базуватися на законах і закономірностях дидактики, психології, предметної методики.

Список літератури:

1. Kiechler, N. (2004). Wie gut ist mein Arbeitsblatt? Die Neue Schulpraxis, 8, 4-8.
2. Langer, I., Schulz von Thun, F. & Tausch, R. (1993). Sich verständlich ausdrücken. München: Ernst Reinhardt Verlag.
3. Lobsiger, E. (1995). Wie sehen zeitgemässe Arbeitsblätter aus? Die Neue Schulpraxis, 9, 61-62.
4. Meyer, H. (2003). Unterrichtsmethoden II. Praxisband. Berlin: Cornelsen.
5. <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-anglijskoyi-frantsuzskoyi-ta-nimetskoyi-movy-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>